

ISLAMSKA MISAO

- Osnivač i izdavač:** Fakultet za islamske studije,
Novi Pazar
- Za izdavača:** prof. dr. Enver Gicić
- Glavni urednik:** prof. dr. Enver Gicić
- Pomoćnik urednika:** prof. dr. Hajrudin Balić
- Redakcija:** prof. dr. Sulejman Topoljak
prof. dr. Metin Izeti
doc. dr. Haris Hadžić
prof. dr. Admir Muratović
prof. dr. hfz. Almir Pramenković
- Šerijatski recenzent:** prof. dr. hfz. Almir Pramenković
- Lektor:** Binasa Spahović
- Tehničko uređenje:** Media centar Islamske zajednice,
Novi Pazar
- Štampa:** El-Kelimeh, Beograd
- Tiraž:** 500 primjeraka
- Adresa redakcije:** Fakultet za islamske studije
ul. Rifata Burdževića 1
36300 Novi Pazar

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije
u Novom Pazaru / glavni urednik Almir Pramenković . - 2007, br.
1 - . Novi Pazar (Gradski trg) : Fakultet
za islamske studije, 2007- (Beograd : El-Kelimeh). -24 cm

Godišnje
ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)
COBISS.SR-ID 141771532

Sead Mrahorović

ORIJENTALIZAM I NJEGOVA POVEZANOST SA KUR'ANOM

SAŽETAK

Nastankom i razvojem orijentalističkih nauka još od samog početka, koji seže unazad nekoliko stoljeća, javlja se veliko zanimanje i zainteresiranost kod samih orijentalista za Časni Kur'an i kur'anske znanosti. Tako su orijentalisti istraživali i pisali o njegovom historijatu i izvornosti, sakupljanju i kodifikaciji, redoslijedu i sadržini, objavi i njenom dostavljanju, božanstvenosti i čovječnosti, egzegezi i hermeneutici, stilu i jezičnosti, njegovom utjecaju na jezik, književnost, filozofiju i misao, arapsku, ali isto tako i islamsku, također, su pisali o Kur'anu kao osnovnom izvoru i temelju šerijatskog prava, zatim o komparativnoj usporedbi sa drugim nebeskim objavama i drugim studijama koje su vezane za ovu tematiku. U tom smislu, skoro da nema djela ili čak rasprave u širokom opusu orijentalističkog korpusa, koji na neki način, ne tretira pitanje Kur'ana i njegove sadržine. Ovim kratkim osvrtom na komparativne usporedbe definicija, važnosti i značaja Kur'ana završavamo ovo poglavlje u kojem, s pravom možemo ustvrditi da, koliko god nauka doživljavala veći procvat, progres i napredak, samim tim jača i otkriva se dokaz i argument Kur'ana

ABSTRACT

From the very beginning of the emergence and development of orientalist science, which goes back several centuries, there were a lot of interest of the Orientalism and the Orientalists themselves for Holy Quran and Quranic

sciences. Orientalists studied and wrote about Quran history and originality, gathering and codification, order and content, publish its submission, divinity and humanity, exegesis and hermeneutics, style and linguistic features. They studied and wrote about its impact on the language, literature, philosophy and thought. Arab, and Muslims in general, also wrote about the Qur'an as a primary source and the basis of Sharia law, then the comparative approach with other celestial revelations and other studies related to this issue. In this sense, there is almost no work or even discussion in the wide range of orientalist corpus, which in some way, does not treat the issue of the Qur'an and its contents. This brief review of the Comparative definition, importance and significance of the Qur'an. We finish this study in which, we have the right to determine, as far as science was experiencing greater boom, progress and prosperity, thus strengthens and reveals the evidence and argument of the Quran.

Kur'an je ustav cjelokupnog islamskog života i prvi i osnovni izvor božanske upute na polju orijentacije i usmjerenja ka istini i dobru. Kur'an je knjiga koja kod muslimana uživa najveće poštovanje i zauzima najviše mjesto kako na polju istraživanja i izučavanja, tako i na polju učenja i sveopćeg pamćenja njenog Svetog teksta. Ona je bez premca i bilo kakve skrivene mahane, stoga i ne čudi da je Kur'an prvi i osnovni temelj vjere koji obuhvata cjelokupni ljudski život. Onaj ko mu pridaje važnost i značaj, taj, u stvari, daje važnost i značaj vjeri, koja je na koncu, nezamisliva i nemoguća bez njega¹. Kur'an je za muslimana Božija objava i knjiga u kojoj je sadržana Njegova poruka. To je Riječ Božija objavljena Poslaniku posredstvom najizvršnijeg meleka Džebraila. Poslanik je, međutim, bio instrument izabran od Boga za objavu Njegove Riječi, Njegove Knjige čiji su duh i slova, i sadržaj i forma božanski. Ne samo da sadržaj i značenje dolaze od Boga, nego također, i knjiga tog sadržaja i forma, koje su na taj način integralni aspekt objave.² Kur'an je bio vodič a i vrelo znanstvenika u kome su svi muslimanski intelektualni naponi uzeli udjela. Nastankom i razvojem orijentalističkih nauka još od samog početka, koji seže unazad nekoliko stoljeća, javlja se veliko zanimanje i zainteresiranost kod samih orijentalista za Časni Kur'an i kur'anske znanosti. Tako su orijentalisti istraživali i pisali o njegovom historijatu i izvornosti, sakupljanju i kodifikaciji, redosljedu i sadržini, objavi i njenom dostavljanju, božanstvenosti i čovječnosti, egzegezi i hermeneutici, stilu i jezičnosti, njegovom utjecaju na jezik, književnost, filozofiju i misao, arapsku, ali isto tako i islamsku, također, su pisali o Kur'anu kao osnovnom izvoru i temelju šerijatskog prava, zatim o komparativnoj usporedbi sa drugim nebeskim objavama i drugim studijama koje su vezane za ovu tematiku. U tom smislu, skoro da nema djela ili čak rasprave u širokom opusu orijentalističkog korpusa, koji na neki način, ne tretira pitanje Kur'ana i njegove sadržine³. Prvo ozbiljnije orijentalističko djelo koje se bavi ovom tematikom jeste sami prijevod značenja Kur'ana koji je po prvi put preveden na latinski jezik 1143. godine.⁴ Od toga vremena, nastalo je mnogo zasebnih prijevoda i literature koja je sadržana u djelima, rječnicima, naučnim enciklopedijama, časopisima i drugim raspoloživim sredstvima iz čega se kasnije razvila posebna orijentalističko-kur'anska disciplina koja ima veoma značajne učinke i zasigurno nadmašuje sve druge orijentalističke discipline koje su bile razmatrane i obrađivane u

1 Isesko, **Kur'an-u-l-Karim: Dirasa li Tashih akhta' warida fi mawsuati-l-islamiyya sadira an dar bril**, Laiden, 1997, str. 9.

2 Karić, E., **Kur'an u savremenom dobu II**, Sarajevo, 1997. str. 67.

3 Smajlović, A., **Falsafatu-l-istishraq**, str.173-175.

4 Petar Veliki, utjecajni opat iz Clunya u Francuskoj, instruirao je Roberta Kettonskog da načini prvi prijevod Kur'ana na latinski jezik, eksplicitno kazavši da je cilj tog projekta "pobijanje kur'anskog učenja." Prijevod je završen 1143. godine i, naravno, prijevod načinjen s takvim neprijateljskim motivima nije mogao biti vjeran originalu i pouzdan kao izvor informacija o islamu. Tako je i bilo. Ta iskrivljena latinska verzija (prijevoda) Kur'ana bila je i nakon pet stoljeća osnova za sve prijevode na druge evropske jezike. Opat je imao i antiislamsku polemičku literaturu koja je sa arapskog prevedena na španski jezik. Sibai. M., **Orijentalizam i orijentalisti**, Zenica, 2002. str. 6.

multidisciplinarnim orijentalističkim istraživanjima.⁵

Dakako, ovdje priznajemo da postoji velika i ogromna razlika kada je u pitanju komparativna usporedba orijentalističkih studija o Kur'anu i studija pisanih od strane samih muslimana. Mnogi zapadni autori, pišući o Kur'anu, počinju s pretpostavkom - često skrivenom u vela takozvane „objektivnosti“ i „učenosti“ - da Kur'an uistinu nije Riječ Božija, božanska objava objavljena Poslaniku. Budući da nije Božija Riječ, u njihovim očima, Kur'an, prirodno, mora biti djelo Poslanika⁶, pridajući mu pri tome ljudsko, a ne božansko porijeklo i izvornost, dok muslimani imaju sasvim drukčiji pristup Kur'anu. Prilaze mu sa najdubljim poštovanjem i potpunom iskrenošću, svjedočeći svim svojim bićem da je on, posljednja božija Objava, objavljenja posljednjem Božijem Poslaniku Muhammedu, a.s. Kur'an je čista istina, u njemu nema nikakve laži i izmišljotine, apokrifnosti i insinucija, niti pjesničke mašte i puke uobrazilje, niti literarnog oblikovanja misli vrsnog erudite, on ne liči elokventnom govoru književnika, naprotiv, njegov stil je nadasve jedinstven, izvanredan i neobičan, a istodobno i nadnaravan i nenadmašan. On je Objava koja se objavljuje, Poslanica koja se šalje, Uputa Milostivog, objavljena Poslaniku da je dostavi cijelome čovječanstvu.⁷

Kur'an u srednjovjekovnim polemikama ranih orijentalista nije ništa drugo do li siromašna i suhoparna kopija drugih svetih knjiga⁸, ili čak, samo ljudska objava i skupina priča ukradenih iz Biblije, a potom iskrivljenih, diktirana crnim nakanama ličnih i ovozemaljskih interesa od strane lažnog proroka, varalice i licemjera⁹. Na ovakav način nastavljene su orijentalističke studije o Kur'anu i njegovom sadržaju, gdje su zapadni istraživači, ne birajući sredstva, briljirali u mržnji i neprijateljstvu te napadima i osudi Kur'ana, izvodeći dokaze i zaključke koji osporavaju vjerodostojnost i istinitost objave Kur'ana a samim tim i vjere islama, tvrdeći da ona nije razumom i čistom logikom prihvatljiva, da je kontradiktorna i kontraverzna, te mnogim drugim fabriciranim izjavama i nebulozama po kojima su bile općepoznate orijentalističke studije, a posebno one koje su obilježile Srednji vijek.¹⁰

No, krajem XIX i početkom XX stoljeća, počela su menjavati ovakva orijentalistička mišljenja o Kur'anu, mada su, u većini slučajeva orijentalisti i dalje osporavali i negirali esencijalnu činjenicu da je Kur'an Objava od Boga koja je objavljena Božijem Poslaniku Muhammedu, a.s., s tim, da je takvih izjava i napada, koje smo maločas naveli, bilo sve manje. Bitno je, također, zapaziti, da se u tom periodu pojavljuje jedan broj zapadnih istraživača, intelektualaca i orijentalista koji ostaju zadivljeni i oduševljeni Časnim Kur'anom i njegovim sadržajem, što je umnogome doprinijelo, da se zapadna svijest ili orijentalistička predodžba o Kur'anu promijeni. Tako naprimjer, nalazimo

5 Isesko, *Dirasa li Tashih...* str.9-10.

6 Karić, E., *Kur'an u savremenom dobu II*, Sarajevo, 1997. str. 69.

7 Salih, S., *Mabahis fi ulumi-l-kur'an*, Bejrut, 1999. str. 341.

8 Karić, E., *Kur'an u savremenom dobu II*, Sarajevo, 1997. str. 69.

9 Džait, H., *Evropa i Islam*, Sarajevo, 1989. str. 19.

10 Daniel, N., *Islam and The West: The Making of an Image*, Edinburgh, 1980. str. 47.

mnoge orijentaliste ovoga perioda, koji priznaju veličanstvenost Kur'ana i njegovu visoku vrijednost i nadmoć koja ga odlikuje nad ostalim objavljenim nebeskim Knjigama, kao što to potvrđuje orijentalist Margeliouth¹¹ koji kaže: „Mora se priznati da Kur'an zauzima posebno mjesto među veličanstvenim vjerskim knjigama... .. razvio je i profilirao sasvim novi idejni pravac i modernu kvalitetu ljudskog identiteta“¹². Premda je ovaj orijentalist općepoznat po svom žestokom islamofobičnom stavu naspram islama i Poslanika Muhammeda a.s., ovaj period obiluje mnogim sličnim izjavama, tako da se pojavio jedan novi pozitivistički pravac orijentalizma naspram Kur'ana koji odlikava čisto ubjeđenje, pa, štaviše, i potpuno predanje i iman određenog broja orijentalista koji su duboko uronuli u svojim istraživanjima i studijama, do te mjere da su na kraju, uistinu, prigrlili vjeru islam. Ovdje se nije stalo, nego je ova skupina muslimana sa Zapada nastavila sa progresivnim aktivnostima na polju širenja islamske misli, potvrđujući istinitost Kur'ana u potpunosti i obznanjujući to čitavom svijetu.

Slavni primjer toga jeste izjava o Kur'anu koju je izrekao Frithjof Schuon¹³, orijentalista, koji je primio islam: „Iskazati poštovanje bez licemjerja i iskrenost bez nipodaštavanja, dovoljno je za saznanje da je Riječ Božja nužno savršena, bez obzira jesmo li mi u tom času spremni priznati to ili ne...“ Ta nemogućnost nas tjera da zaključimo sa citatom koji vraća pitanje natrag, njegovoj biti, i istodobno služi kao opravdanje za ovo sadašnje istraživanje:

„Reci: „Kad bi more bilo mastilo da se ispišu riječi Gospodara moga, more bi presahlo, ali ne i riječi Gospodara moga, pa i kad bismo se pomogli još jednim sličnim (Kur'an Al-Kahf,109.)“¹⁴

Ovakav stav o Kur'anu izreknut od strane orijentaliste koji je primio islam zatresao je zasvođene stubove orijentalizma¹⁵, posebice kada znamo

11 D.S. Margeliouth je engleski orijentalist. Rođen je 1858., a umro 1940. god. Bio je profesor arapskog jezika na Oxfordu još od 1889. i član mnogih naučnih akademija kao što je Engleska-filološka Akademija i Arapska akademija nauka u Damasku i dr. Napisao je mnoga djela o Islamu, arapskoj književnosti i historiji Islama kao što je i njegovo poznato djelo: *Mohammad and the Rice of Islam*. Abdul-Wahhab, A., **Islam fi-l-fikri-l-garbi**, Kairo, 1993. str. 17-18.

12 *Ibid.*, str. 17.

13 Frithjof Schuon/Isa Nuru-d-Din (1907-1998.) Rođen je u Baselu. Roditelji su mu bili njemačkog porijekla. Još kao šesnaestogodišnjak samostalno je živio i radio, kao likovni umjetnik u Parizu. Ondje je studirao arapski jezik i kaligrafiju. Tjeran silnom željom za upoznavanjem velikih religija svijeta, putovao je u Sjevernu Afriku i na Istok. Ostvario je brojna poznanstva sa vrhunskim učiteljima sufizma, hinduizma i budizma, i uveliko je saradivao sa duhovnim predstavnicima rimokatoličke i ortodoksne crkve. Slovni za najznačajnijeg komparativnog filozofa XX stoljeća. Njegova tačka pristupa u izučavanju religija svijeta, uvijek je „unutarnja istina“ (*haqiqa*) do koje prodire njegova neprikosnovena intelektualna objektivnost i intuicija. Ako bismo ovog izuzetnog čovjeka opisivali riječima sufizma, onda bismo bez zadržke mogli reći da je Frithjof Schuon bio biće obdareno „izravnim uvidom u bit stvari“ (*ʿayn al-basirah*), pa je zato i ova njegova jedinstvena perspektiva poput ključa koji rastvara vratnice novih puteva u pristupu religijama svijeta. Schuon, F., **Dimenzije islama**, Sarajevo, 1996. predgovor djela.

14 Schuon, F., **Dimenzije islama**, str. 87-88.

15 Ovdje ne mislimo na orijentalizam umjerene provenijencije koji se specijalizirano bavi

da je ovaj istaknuti mislilac, vrsni poznavalac kršćanstva, judaizma, hinduizma i budizma, a sve to zahvaljujući njegovoj dubokoj sklonosti ka istraživanju i traženju Istine hodom kroz široki religijski put spozna je gdje se na kraju svog dugog puta skrasio pod okrilje islama šireći islamsku misao i filozofiju među orijentalistima, narodom Zapada i drugima.

U ovome poglavlju nastojali smo pružiti informaciju o orijentalističkoj recepciji, odnosno viziji Kur'ana i islama, kritički propitujući orijentalistička gledišta o tome. Namjera nam je bila upoznati se sa stavovima orijentalista o Kur'anu koji su, kako smo imali priliku vidjeti, prošli kroz nekoliko evolucionih etapa, prije svega, od potpune negacije i tvrdokorno-fanatičnog pogleda naspram Kur'ana smještenog u srednjovjekovnim polemikama i raspravama, preko djelimičnog priznavanja od strane nekih savremenih orijentalista, pa do potpunog priznavanja i čistog ubjeđenja od strane nekih drugih, potonjih.

ČASNI KUR'AN

Nakon što smo se upoznali sa definicijama orijentalizma i njegovom povezanošću sa Kur'anom, predstoji nam da se upoznamo sa definicijama Kur'ana sa filološkog, terminološkog i teološkog stajališta te njegovim općim mjestom koje zauzima kod muslimana, iz tog razloga što je Kur'an osnovna i središnja tema ovoga rada.

LINGVISTIČKO ZNAČENJE RIJEČI KUR'AN

Osim definicija Kur'ana čisto apologetske i tefsirske naravi, postoje i mnogobrojne rasprave koje, sa stanovišta jezičke znanosti, definiraju tu riječ. Treba istaći da se riječ Kur'an (كُرْآن) u arapskom jeziku pojavljuje isključivo s Kur'anom i Arapima prije nije bila poznata¹⁶.

Po pitanju filološke definicije Kur'ana islamska ulema se razilazi na dva osnovna pravca¹⁷:

Zastupnici prvog mišljenja drže da riječ Kur'an nije izvedenica iz trilateralnog glagola *kareʾe*, u čijem se korijenu nalaze tri radikala, gdje je treći po redu hemze. Ovo mišljenje zagovaraju: Imam Šafija, Al-Ferra, Eš'ari i dr. Imam Šafija kaže: „Riječ Kur'an je stacionarna imenica, vlastito ime, a nije izvedena imenica niti riječ koja u sebi nosi hemze, već samostalno ime – ono – koje nikom prije nije dato, objavljeno kao objava Božijem Poslaniku Muhammedu, a.s. Samo ime Kur'an, po Šafiji, nije izvedenica iz trilateralnog

islamskim znanostima.

16 Karić, E., **Tefsir-Uvod u tefsirske znanosti**, Sarajevo, 1995. Str. 20.

17 Više o lingvističkoj etimologiji riječi Kur'an vidjeti u djelima: Salih, S., **Mabahis fi ulumi-l-Kur'an**, Beirut, 1999. str. 18.; Kattan, M., **Mabahis fi ulumi-l-Kur'an**, Kairo, 1990. str. 15-17.; Zarkani, M.A., **Manahilu-l-irfan fi ulumi-l-Kur'an**, Beirut, 1988. str.1-14-30.; Karić, E., **Tefsir-Uvod u tefsirske znanosti**, Sarajevo, 1995. str. 20-21.

glagola kare>e, a da jeste onda bi sve što se čita, uči, bilo nazvano Kur'anom, već je to posebno, vlastito ime kao što je i Tevrat i Indžil."¹⁸

Zastupnici drugog mišljenja koje predstavljaju Az-Zudžadž, Al-Lihjani i dr. tvrde da je riječ Kur'an, ipak, izvedenica odnosno infinitivni oblik koji u sebi nosi hemze; izveden je na oblik *fulan* i znači sakupljen, sabran. Odatle se u arapskom jeziku za bunar u kome se nalazi voda kaže: „*Kare>e-l-mau fi-l-hawdi*“ (Sabralo se vode u vrelu). Zato što je Kur'an sabrao koristi i sukces¹⁹ svih prijašnjih nebeskih objava. Neki zastupaju mišljenje da je riječ Kur'an izvedenica od riječi kare>e što znači: čitati, učiti, recitirati, objašnjavati i dr.

Najprihvaćenije mišljenje, ono koje zastupa većina islamskih učenjaka, jeste to da je riječ Kur'an infinitivni oblik, te prema ovoj teoriji Kur'an je Božija knjiga koja objašnjava (koja se čita, recitira i sl.). Riječ Kur'an znači i nešto što je stalni predmet čitanja i iščitavanja²⁰, a za to postoji i tekstualna evidencija u samom Kur'anu u suri Al-Qiyama, 17,18.:

„Naše je da ga saberemo, da bi ga ti učio.“ – „A kad ga učimo Mi, ti učenje njegovo prati“²¹.

DEFINICIJA KUR'ANA

Premda se Kur'an, kao Božiji govor, ne može staviti u okvire jedne definicije, islamski znanstvenici dali su brojne definicije te Božije objave, pa ćemo ovdje iznijeti i terminološku definiciju Kur'ana koju zastupa većina islamskih pravnika, teologa, filologa i vrsnih učenjaka iz područja drugih tradicionalnih islamskih znanosti koji daju ovu definiciju Kur'ana:

(القرآن كلام الله المعجز المنزل على محمد صلى الله عليه و سلم المكتوب في المصاحف المنقول بالتواتر المتعبد بتلاوته).

„Kur'an je Božiji govor, nadnaravan i objavljen Muhammedu (Bog mu se smilovao i blagoslovio ga), zapisan u zbirka, prenesen vjerodostojno, a samò njegovo recitiranje pobožno je djelo“²².

Ovakvo određenje i definiranje Kur'ana ima za cilj istaći neke njegove važne karakteristike. Te su:

- Kur'an je Božiji govor,
- Kur'an je nedostižan i nije ga moguće oponašati, ni na arapskom niti na nekom drugom jeziku,
- Kur'an je objavljen čovjeku, Muhammedu, a.s., Božijem poslaniku,

18 Salih, S., *Mabahis fi ulumi-l-Kur'an*, str. 18.

19 Ibid., str.19.

20 Karić, E., *Tefsir-Uvod u tefsirske znanosti*, str. 21.

21 Ibid., str. 20.; Salih, S., *Mabahis fi ulumi-l-Kur'an*, str. 19.; Kattan, M., *Mabahis fi ulumi-l-Kur'an*, str. 15.

22 Karić, E., *Tefsir-Uvod u tefsirske znanosti*, str. 17.; Salih, S., *Mabahis*, str. 21.; Kattan, M., *Mabahis*, str. 17.

Kurʾan je zapisan i vjerodostojno prenesen potonjim generacijama predajama u kojima se stalno ponavlja veliki broj najispravnijih ljudi u svakoj generaciji. U te predaje objektivno i znanstveno ne može se sumnjati recitiranje i izgovaranje Kurʾana pobožan je čin i dobro djelo.

Ova definicija, prema nekima, u obzir uzima samo vanjska, donekle, moglo bi se reći, formalna obilježja Kurʾana. Može se s pravom primijetiti da se ovoj vanjskoj, formalnoj strani posvećivalo suviše mnogo pažnje. Ona je uveliko potisnula i stavila u drugi plan suštinsku stranu Kurʾana. Kod ʾdžaza (nadnaravnosti), npr., uvijek se insistiralo i insistira se na jezičkoj prednosti. Isticalo se da se kurʾanska mudžiza sastoji u nedostižnosti i nenadmašivosti njegovog umjetničkog, estetskog izraza. Otuda je ova osobina ušla i u definiciju Kurʾana kao njegov specifikum. Niko ne može poricati umjetničku vrijednost kurʾanskog izraza, ali se može postaviti pitanje: „Da li su to najvažnije oznake Kurʾana?“ Svakako da nisu. Kurʾanska nadnaravnost ne odnosi se samo na njegov izraz; ukoliko bismo ga sveli samo na to, onda bismo ga zacijelo ograničili na određeno vrijeme, prostor i ljude. Pravi i trajni ʾdžaz Kurʾana, koji važi za sva vremena, prostor i ljude, leži u njegovoj misli, poruci i uputi.

Drugi, koji u obzir uzimaju njegovu suštinu, ističu da je Kurʾan: „Knjiga jasna kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje da steknu zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmine na svjetlo i na pravi put im ukazuje“ (El-Maide, 15-16).²³

Osim ovih definicija Kurʾana postoji još jedna, vrlo frekventna, definicija u tefsirskim djelima. Prema Handžiću²⁴, ta riječ „u islamu označuje Božiju knjigu, koja je preko meleka Džibrila objavljena posljednjem Božijem poslaniku Muhammedu a.s. Ona je Božiji govor koji nadmašuje ljudsku moć i snagu. Čitanje te knjige i izgovaranje njezinih riječi je Bogu milo i vjerom preporučeno djelo – ibadet. Ta je knjiga potpuno sačuvana i do nas je došla pouzdanom predajom – tevaturom. Zbog toga u njezinu autentičnost i

23 Ramić, J., **Tefsir: historija i metodologija**, Sarajevo, 2001. str. 4.

24 Mehmed Handžić (1906.-1944.), Rođen i umro u Sarajevu. Na višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi predavao je tumačenje Kurʾana (tefsir) i osnove i filozofiju šerijatskog prava (Usuli fikh). Osim nastavničkog rada i održavanja vazova, Handžić je gajio još jedan vid širenja islamske nauke i obrazovanosti. On je držao i tzv. privatne dersove, tj. u određenom krugu prijatelja i poznanika prevodio je pojedina djela iz islamske književnosti i u isto vrijeme ih tumačio. On je na ovim privatnim dersovima preveo i protumačio sljedeća djela: Maqamat al-Hariri, Qasida al-Burda, Miradžiju Sabita Užičanina, Tarikati Muhammediju. Počeo je bio prevoditi i Tefsir Kadi Bejdavije, ali ge je smrt u tome prekinula. Skoro da nema vjerske discipline koju Mehmed ef. nije do u tančine poznao. Međutim, islamsku tradiciju-hadis je posebno volio i naročito proučavao. Mnogo je proučavao i historiju islama i islamskih naroda. Posebnu pažnju je Handžić posvetio proučavanju historije književnog rada naših muslimana na orijentalnim jezicima: arapskom, turskom i perzijskom. Sam je pisao na arapskom i prevodio djela sa orijentalnih jezika na bosanski. I u društvenom pogledu je Mehmed ef. bio vrlo aktivan. Nekoliko godina je bio u upravnom odboru muslimanskog dobrotvornog društva Merhamet. Od osnutka El-Hidaje, organizacije ilmije, biran je u izvršni odbor. Od 1939/40. godine se nalazio na čelu ovog društva. Mehmed ef. Handžić je umro 19.jula 1944. u 38-oj godini kratkog, ali vrlo plodnog života.

ispravnost nikako ne sumnjamo. Napisana je u *Mushafu*, koji je cijelu sadrži“.²⁵

Metodolozi islamskog prava, kao i islamski učenjaci različitih oblasti islamskih nauka imaju svoje definicije Kur'ana. Kur'an je, prema ustaljenoj definiciji metodologa islamskog prava: „Allahov govor objavljen Allahovom poslaniku Muhammedu a.s., na arapskom jeziku, nadnaravan i u svojoj najkraćoj suri, zapisan u Mushafu, prenesen do nas tevatur predajom, čije učenje je poseban ibadet, počinje surom El-Fatiha, a završava surom En-Nas.“²⁶

Jednu od najljepših definicija Kur'ana časnog ponudio je lično Muhammed, a.s. U predaji koja je zabilježena u relevantnoj hadiskoj literaturi, on za Kur'an kaže:

„U Kur'anu je nagovještenje o onome što je bilo prije vas i vijest o onome što će doći poslije vas. Kur'an presuđuje između vas. On je jasni govor i nije lakrdija. Koji silnik ga napusti, Allah će ga uništiti, a ko bude tražio uputu u nečemu izvan njega, Allah će ga u zabludi ostaviti. On je čvrsta Allahova spona i mudra opomena – pravi put. Njega strasti ne mogu iskriviti, niti ga jezici mogu izmijeniti. Učenjaci ga se nikada ne mogu zasititi, niti mu mnogobrojni prigovori mogu štetu nanijeti. Kur'anske krasote se ne iscrpljuju. Džini, kada su ga čuli, nisu mogli odoljeti, a da ne kažu: *«Mi smo, zbilja, Kur'an, koji divotu pobuđuje, slušali!»* Ko po Kur'anu govori – istinu govori. Ko po Kur'anu prosuđuje – pravedno prosuđuje. Ko po Kur'anu poziva – pravom putu poziva!“²⁷.

NAZIVI KUR'ANA

Objava koja je dostavljena Muhammedu, a.s., kao posljednjem Allahovom poslaniku, ima više imena. Najpoznatija među njima su:

- Kur'an;
„Zaista, Kur'an ovaj vodi najispravnijem Putu“ (El-Isra, 9);
- Kitab;
„Objavljujemo vam Knjigu, u njoj je slava vaša“ (El-Enbija, 10);
- Furkan;
„Neka je uzvišen Onaj koji robu svome objavljuje Furkan“²⁸(El-Furkan, 1);
- Zikr;
„Doista Mi Kur'an objavljujemo, i doista, Mi ga čuvamo!“ (El-Hidžr, 9);
- Tenzil;
„A Kur'an je doista Objava Gospodara svjetova“ (Eš-Šu'ara, 192).

Prvo ime, Kur'an, dobilo je status vlastitog imena. Ovim imenom naziva

25 Karić, E., *Tefsir-Uvod u tefsirske znanosti*, str. 18.;

26 Topoljak, S., *Uvod u metodologiju islamskog prava*, Novi Pazar, 2006. str. 149.

27 Mehtić, H., *U ozračju Kur'ana*, Zenica, 2006. str.8.; Karić, E., *Tefsir-Uvod u tefsirske znanosti*, str. 19-20.

28 ⁴⁹ Riječ Furkan ovdje se, tvrdi Bejdavi (IV,88.) odnosi na Kur'an. Naime, ta je riječ izvedena iz korijena FRK (rastaviti, razdvojiti), a sam Kur'an razdvaja, rastavlja Istinu od neistine. Karić, E., *Kur'an s prijevodom na bosanski jezik*, Sarajevo, 1995. str. 359.

se i njegova manja i veća cjelina:

„A kada se Kurʻan uči, vi ga slušajte i šutite.“ (El-Eʻaraf, 204)

Posljednja objava kojom je završen ciklus objavljenih knjiga poznata je, kako kod muslimana tako i kod nemuslimana, pod ovim imenom.²⁹ Ime Kurʻan označava da će knjiga biti mnogo čitana, recitirana i ponavljana stotljećima u područjima koja se stalno šire, a tako je i bilo. I dalje se čitala, recitala i ponavljala u originalu, a to znači samim riječima objave i to od mnoštva ljudi koji su mogli doći do bilo kojeg teksta objave na izvornom jeziku tog teksta. To se ne može postići nikakvom ljudskom domišljatošću; do toga je moglo doći samo Božanskom zamisli.³⁰

ZNAČAJ KURʻANA

Mnogi ljudi, nemuslimani, koji su po prvi put čitali Kurʻan, zaslijepljeni su onim što ih se doima kao jedna vrsta nekoherentnosti s ljudske tačke gledanja. Kurʻan nije nešto nalik jakom mističnom tekstu, niti je priručnik aristotelovske logike, mada sarži i misticism i logiku. Kurʻan nije upravo ni poezija, mada sadrži najsnažniju poeziju. Tekst Kurʻana pokazuje da je ljudski jezik skršen snagom Božanske Riječi. Kao što se morski talas rasprši u kaplje udarajući o hridi, tako je i ljudski jezik u odnosu na Kurʻan raspršen na hiljade fragmenata. Kroz to raspršavanje osjeća se još neutihli dojam jezika Kurʻana, snaga božanska odakle on izvire. Kurʻan otkriva ljudski jezik sa svom njegovom slabošću koja mu je pripadna, postajući iznenada primaocem Božije Riječi i pokazuje slabost tog jezika pred snagom koja je beskrajno velika da bi je čovjek mogao i zamisliti.³¹

Kurʻan je knjiga koja je, više nego bilo koja druga poznata nam pojedinačno pojava, utjecala na religijsku, društvenu i političku povijest Svijeta. Nijedna druga sveta knjiga nije imala sličan, izravan utjecaj, na živote ljudi koji su prvi čuli njezinu poruku i, preko njih i generacija koje su ih slijedile, na čitav tok civilizacije. Ona je potresla Arabiju i od njezinih plemena u vječnom ratu napravila naciju; u toku nekoliko decenija, ona je proširila svoj pogled na svijet daleko izvan granica Arabije i stvorila prvo ideološko društvo poznato čovjeku; svojim insistiranjem na svijesti i znanju, ona je među svojim sljedbenicima podstakla duh intelektualne radoznalosti i nezavisnog istraživanja, što je konačno dovelo do one veličanstvene ere učenja i znanstvenog istraživanja kojim se odlikovao Svijet islama na vrhuncu svoje kulturne moći; kultura tako podstaknuta Kurʻanom prodrila je bezbrojnim putevima i prečicama u duh srednjovjekovne kulture koju nazivamo renesansom, pa tako, tokom vremena, postala u velikoj mjeri odgovorna za rađanje onoga što se naziva „vijek znanosti“, u kojem sada živimo.³²

29 Ramić, J., **Tefsir: historija i metodologija**, Sarajevo, 2001. str. 5.

30 Smailagić, N., **Uvod u Kurʻan**, Zagreb, 1975. str. 6.

31 Karić, E., **Kurʻan u savremenom dobu I**, Sarajevo, 1997. str. 74.

32 Asad, M., **Poruka Kurʻana**, Sarajevo 2004. str. XXIV – Predgovor

Jedinstvena vječna Poruka upućena je svim narodima preko poslanika koji su govorili njihovim jezicima, tj. na razini razumijevanja dotičnog naroda, iako historijski oblik Poruke nije ni najmanje u suprotnosti sa njezinom apsolutnom vrijednošću.³³

Kur'an se, stoga, ne može razumijevati samo opetovanjem, često mehaničkim, njegovih sureta i ajeta i uz njih vezanih vjerskih stavova ili pouka. Nije dovoljno ni samo navođenje tradicionalnih mišljenja i objašnjenja, pa ni hadiskih sentencija i izreka. Sve to skupa, a upravo je to najčešći način tumačenja, a ne računa se stvaralačkim mogućnostima razvoja islama, nego samo njegovim održavanjem na razini velike, ali prohujale prošlosti. Kur'an nije ni denesen, a ni zamišljen kao neka idejna konstanta koja bi ljude zadržavala u zatečenom stanju i sa ostvarenim mogućnostima. Upravo obrnuto, on ima za cilj uputiti ih ka putu Dobra ili, po njegovom izrazu, „pravom putu“ (sirat al-mustaqim), koji je put ka savršenstvu ili, kako bi se to danas reklo, ka ostvarenju integralnih mogućnosti čovjeka. Već sama ideja puta podrazumijeva kretanje, i to progresivno kretanje, dakle, razvoj čovjeka. Istina je da je sve to, po kur'anskom nauku, predodređeno, ali se unutar toga traži i nalaže aktivan čovjekov odnos spram svoje bitne zadaće.³⁴

Ovdje je prikladno citirati jedan pasaż koji sadrži unutarnje značenje Kur'ana, a koji pripada Rumiju³⁵, čija Mesnevija je i sama komentar Kur'ana, perzijskim stihom. Rumi piše u svojim Raspravama (*Fihī ma fihī*)/Arberryjev prijevod, London, 1961.str. 236-237/:

„Kur'an je kao mlada nevjesta koja ti ne otkriva svoje lice sve dok ti ne skineš veo. Da bi je mogao zagledati, još uvijek ne kušajući radost i neotkrivenu tajnu, moraš prispjeti istini koja, kao učinak razotkrivanja vela, pravi vlastite zamke i skriva se od tebe, pa ti se mlada može pokazati rugobom, kao da ti zbori: 'Ja nisam ljepota koju tražiš'. Kur'an je kađar pokazati se u najdivnijoj mogućoj formi. Ali, ako mu ti ne skineš veo, očekujući da se sam udobrovolji, iščekujući njegovu plodnu poljanu, radujući joj se izdaleka i mučeći se nad onim što ti je najljepše, on će ti sam pokazati svoje lice.“³⁶

Ovim kratkim osvrtom na komparativne usporedbe definicija, važnosti i značaja Kur'ana završavamo ovo poglavlje u kojem, s pravom možemo ustvrditi da, koliko god nauka doživljavala veći procvat, progres i napredak, samim tim jača i otkriva se dokaz i argument Kur'ana i njegov snažni elipticizam (koji arapski filolozi nazivaju idžaz), postojano svjedočeći ezelsku istinu:

„Ti reci: <Kad bi se sakupili i ljudi i džini da nešto donesu nalik ovome Kur'anu, oni ne bi nešto nalik njemu donijeli, pa makar jedni druge pomagali.>“ (El-Isra, 88).

33 Garaudy, R., *Živi Islam*, Sarajevo, 1990. str. 62.

34 Smailagić, N., *Uvod u Kur'an*, Zagreb, 1975. str. III.

35 Mevlana Dželaluddin Rumi (1207.-1273.) jedna je od najznačajnijih ličnosti islamske duhovnosti i vjerovatno najznačajniji mistički pjesnik islamske kulture. Njegova poezija je vrhunski nadahnuti. Sva su Rumijava djela, počevši od Rasprava ili Fihī ma fihī, Divana Šemsa iz Tibriza do same Mesnevije, ponajprije jedna duga i veličanstvena himna Bogu upućena od čovjeka koji tom himnom hoće ostvariti kako povratak Bogu, tako i odtugovati i oplakati razdvojenost od Njega. Rumi, M.Dž., *Mesnevija III*, Bihać, 2008. str. 7-8.

36 Karić, E., *Kur'an u savremenom dobu I*, Sarajevo, 1997. str. 84.